

เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง

การจัดสวนภาค 2

วันพุธที่ 14 พฤศจิกายน 2550

เวลา 13.00–16.30 น.

ณ ศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้ทางพฤกษศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
การจัดสวนถาด	1
รูปแบบของสวนถาด	2
พรรณไม้สำหรับจัดสวนถาด	3
วัสดุปลูกและวัสดุตกแต่งผิวดิน	4
ภาชนะสำหรับจัดสวนถาด	6
เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์	7
พื้นฐานศิลปะและการนำไปใช้ในการออกแบบสวน	8
การปฏิบัติดูแลรักษาสวนถาด และการประเมินราคา	17

การจัดสวนถาด

วลินี ไชว์พันธุ์

นักวิชาการศึกษา

โครงการจัดตั้งศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้ทางพฤกษศาสตร์

มศว องค์กรฯ จ. นครนายก

ปัจจุบันการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเมืองนั้นต้องเผชิญกับภาวะการแข่งขัน เร่งรีบ และมลพิษจากสภาวะแวดล้อมซึ่งนับวันจะทำให้เริ่มห่างไกลจากธรรมชาติไปทุกที ดังนั้น สำหรับคนที่มีใจรักในธรรมชาติคงจะทำได้เพียงการสรรหาพันธุ์ไม้มาปลูกไว้ใกล้ตัวเท่านั้น ซึ่งถ้ามีบริเวณพื้นที่กว้างก็สามารถจัดหาต้นไม้หลายหลากชนิดประดับตกแต่งสวนสวยงามได้ตั้งใจ แต่หากที่พักอาศัยหรือสถานที่ทำงานในเมืองใหญ่นั้นมักจะคับแคบ จึงจำเป็นที่จะต้องหาสถานที่บริเวณที่พอเหมาะต่อการจัดสวนขนาดเล็กเพื่อที่จะสามารถดึงเอาธรรมชาติมาไว้ใกล้ๆ ตัวได้

“การจัดสวนถาด” จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการนำธรรมชาติมาปลูกและจัดวางไว้ในภาชนะอย่างเหมาะสม โดยการใช้ต้นไม้ที่มีขนาดเล็ก ไม้แคระตามธรรมชาติ หรือไม้ย้อยส่วนอย่างบอนไซ และอุปกรณ์ตกแต่งต่างๆ การจัดสวนถาดอาจทำได้เป็นงานอดิเรก เมื่อได้ลองลงมือทำแล้วจะทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้ใช้ความคิดในออกแบบย่อสัดส่วน และเป็นการฝึกให้มีความละเอียดอ่อนในการปลูกเลี้ยงต้นไม้ ทำให้เกิดทักษะทางด้านศิลปะ รู้จักการใช้สี สัน รูปทรง ของต้นไม้และอุปกรณ์ตกแต่ง ให้เกิดการผสมผสานอย่างกลมกลืนและลงตัว ซึ่งเมื่อฝึกฝนจนเกิดความชำนาญอาจเป็นอีกแนวทางที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพจัดสวนถาด หรือ ใช้ทักษะที่ได้จากการเรียนรู้นี้ไปประยุกต์จัดสวนหย่อมได้อย่างไม่ลำบาก

สวนถาดเหมาะสำหรับประดับตกแต่งในบ้าน อาคารสำนักงาน หรือสวนที่มีเนื้อที่น้อยโดยทำให้เกิดความสวยงามและไม่ขัดตา อีกทั้งสามารถนำไปประดับในสถานที่ๆ กว้างขวางได้ โดยมีความทนทานกว่าแจกันดอกไม้ทั่วไป

ดังนั้น การที่เราได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ นำต้นไม้มาจัดวางไว้ใกล้ๆ ตัว โดยผ่านการจัดสวนถาดคงเป็นอีกหนึ่งทางออกสำหรับยามว่างของคนที่รักต้นไม้และใช้เวลาว่างอย่างเป็นประโยชน์ และได้ชื่นชมกับผลงานที่เป็นฝีมือของเราสร้างสรรค์ขึ้นมาเองอีกด้วย

รูปแบบของสวนถาด

รูปแบบของสวนถาดที่นิยมจัด แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สวนถาดที่มีลักษณะคล้ายการจัดแจกัน
2. สวนถาดที่จัดแบบย่อส่วนทิวทัศน์หรือเรื่องราว

1. สวนถาดที่มีลักษณะคล้ายการจัดแจกัน

สวนถาดที่คล้ายการจัดแจกัน ได้แก่ การจัดดอกไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ ผสมผสานกันลงในภาชนะที่สวยงาม เช่น กระจก กระเบื้องเคลือบ เซรามิก เครื่องสาน ซึ่งการจัดสวนถาดแบบนี้เหมาะสำหรับการจัดเป็นของขวัญกำนัล หรือตกแต่งสถานที่ พรรณไม้ที่นำมาจัดควรเป็นประเภทเดียวกัน เช่น ไม้ชอบแสงแดดรำไร ไม้ร่ม ไม้อบน้ำ กล้วยไม้ เพื่อทำให้สะดวกต่อการเลือกวัสดุปลูกและสะดวกต่อการนำสวนถาดนั้นไปวางในสถานที่ ๆ เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพรรณไม้ที่จัดวางในสวนถาดนั้น ๆ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการดูแลและมีอายุการใช้งานได้นานขึ้น อีกทั้งรูปแบบของภาชนะก็ควรเลือกให้เหมาะกับรูปร่างของพรรณไม้และรูปแบบในการจัดสวนถาด ถ้าเป็นภาชนะที่มีหูหิ้วอาจจะทำให้ความเด่นของพรรณไม้ที่นำมาจัดนั้นน้อยลงแต่จะเกิดสะดวกทั้งผู้ให้และผู้รับซึ่งต้องพิจารณาแล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม

เมื่อพรรณไม้ที่นำมาจัดสวนถาดแบบนี้โตขึ้นก็ควรย้ายไปปลูกในภาชนะใหม่ที่เหมาะสมซึ่งอายุการใช้งานของสวนถาดแบบนี้จะขึ้นกับการเลือกชนิดพันธุ์ของพรรณไม้ที่นำมาจัดด้วย เช่น ไม้ดอกล้มลุกจะมีอายุสั้นกว่าไม้ใบ

2. สวนถาดที่จัดแบบย่อส่วนทิวทัศน์หรือเรื่องราว

สวนถาดที่ย่อส่วนทิวทัศน์ธรรมชาติหรือเรื่องราว สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทย่อย ๆ ได้ ดังนี้

2.1 สวนถาดที่ย่อส่วนทิวทัศน์หรือเรื่องราวโดยการนำก้อนหินจริงมาจำลอง

สวนถาดแบบนี้เป็นการย่อส่วนของทิวทัศน์ภูเขาโดยการนำก้อนหินจริงมาเป็นตัวแทนของภูเขา โดยมีต้นไม้ที่มีขนาดเล็ก ๆ หรือตุ๊กตาคน ตุ๊กตาสัตว์ สิ่งก่อสร้างจำลอง เช่น ศาลา สะพาน มาประกอบด้วยก็ได้ แต่การจัดสวนแบบนี้เป็นการจัดสวนที่เน้นก้อนหิน จึงไม่ควรมีต้นไม้มากนัก

2.2 เขามอ หรือ สวนถาดที่ก่อภูเขาขึ้นเอง

เขามอ เป็นสวนถาดที่โดยมากจะก่อภูเขาจำลองขึ้นเองด้วยหินที่มีลักษณะผิวเป็นร่องเรียกว่า “หินเสี้ยน” ซึ่งทิวทัศน์แบบนี้จะมีลักษณะคล้ายกับทิวเขาของภาพวาดจีนหรือญี่ปุ่น ซึ่งจะมีต้นไม้แทรกบนภูเขาหิน และอาจจะมีแอ่งน้ำเลียนแบบธรรมชาติคล้ายทะเล

การสร้างเขามอหรือภูเขาจำลองนั้นนอกจากจะต้องทำให้ภูเขาที่จำลองขึ้นเหมือนกับภูเขาจริง ๆ แล้วเขามอยังมีลักษณะพิเศษ คือ ภายในของหินที่นำมาทำเป็นภูเขาจำลองนั้นจะมีลักษณะกลวง ซึ่งก็จะคล้ายกับกระถางต้นไม้ที่มีรูระบายน้ำ และสามารถบรรจุดินสำหรับปลูกต้นไม้ได้ ตลอดจนอาจจะซ่อนปั้มน้ำไว้ด้านในเพื่อจำลองทิวทัศน์น้ำตกประกอบ

การก่อเขามอมี 2 แบบ คือ

1. การก่อแบบติดตาย คือ การก่อหินให้ติดกับพื้นผิวดาดอย่างถาวร ซึ่งทำได้ง่ายแต่ไม่สามารถยกเขมมออกได้
2. การก่อแบบลอยตัว คือ การก่อเขมมที่สามารถยกเขมมออกจากผิวดาดได้สะดวกไปยังที่ต่างๆ ตามต้องการ

2.3 สวนถาดที่ย่อส่วนทิวทัศน์ทั่วไป

สวนถาดแบบนี้จะเป็นการจัดสวนแบบจำลองทิวทัศน์ธรรมชาติ หรือเป็นการสื่อถึงเรื่องราวที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน หรือ เป็นเรื่องราวที่สร้างขึ้นมาก็ได้ เช่น การจำลองภาพในฟาร์ม การจำลองภาพในชนบท

สวนถาดแบบนี้สามารถใช้ได้กับกระถางทุกประเภทแต่กระถางต้องมีความลึกพอเหมาะต่อการบรรจุวัสดุปลูก ซึ่งการจัดสวนถาดแบบนี้มักจะมีตุ๊กตาคอนหรือสัตว์ หรือสิ่งก่อสร้างจำลอง เช่น ศาลา บ้าน สะพาน เพื่อให้สื่อถึงความหมายของเรื่องราวของทิวทัศน์หรือภาพจำลองของสวนถาดนั้นๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สวนถาดแบบนี้จะเป็นการเปิดโอกาสให้นักจัดสวนแสดงความคิดให้การแต่งเติมเรื่องราวลงในถาดของตนโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเพลิดเพลิน

พรรณไม้สำหรับการจัดสวนถาด

เนื่องจากข้อจำกัดของภาชนะที่นำมาใช้ในการจัดสวนถาดนั้นจะเป็นภาชนะที่ค่อนข้างกะทัดรัด และมีความลึกจำกัดซึ่งต้นไม้ที่นั้นไม่สามารถเจริญเติบโตได้อย่างอิสระ ดังนั้นต้นไม้ที่ควรเลือกนำมาใช้ในการจัดสวนถาดนั้นควรเป็นพรรณไม้ที่มีขนาดเล็ก แคระ หรือ ไม้ตัด ไม้บอนไซ ปลูกเลี้ยงง่าย และสามารถทนทานได้ในพื้นที่ๆ แคบ นอกจากนี้เราควรคำนึงถึงกลุ่มของพรรณไม้ที่นำมาใช้ในการจัดสวนถาดด้วย เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการดูแลรักษาให้คงอยู่ได้นาน

พรรณไม้ที่ใช้ในการจัดสวนถาดสามารถแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มดังนี้

1. ไม้รูปทรง
2. ไม้ดอก
  - ไม้ดอกชอบแสงจัด
  - ไม้ดอกชอบแสงรำไร
3. ไม้ใบ
  - ไม้ใบชอบแสงจัด
  - ไม้ใบชอบแสงรำไร
4. ไม้เลื้อย
5. ไม้อวบน้ำ
6. ไม้หน้า
7. กล้วยไม้

1. ไม้รูปทรง

ไม้รูปทรง คือ ไม้ที่มีรูปร่างสวยงาม ใช้แทนภาพของต้นไม้ใหญ่ที่เป็นไม้ประธานในสวน ภาต ส่วนใหญ่เป็นไม้แคระ หรือ ไม้ตัด

ตัวอย่างเช่น โมกแคระ แก้วแคระ ชาฮกเกี้ยนตัด มะสังตัด ฯลฯ

2. ไม้ดอก

ไม้ดอกที่เหมาะสมต่อการจัดสวนภาตไม่ควรสูงมากนัก ใบและดอกควรมีขนาดเล็กและสีสันทสวยงาม แต่ทั้งนี้ขนาดของใบและดอกควรคำนึงถึงขนาดของภาชนะด้วย

โดยทั่วไปแล้วไม้ดอกสามารถแบ่งตามความต้องการแสงแดด ได้ดังนี้

2.1 ไม้ดอกชอบแสงจัด

ไม้ดอกชอบแสงแดดจัดมักเป็นไม้ล้มลุก คือ มีระยะเวลาออกดอกเพียงระยะเวลาหนึ่งจากนั้นต้นก็จะโทรม ซึ่งอาจต้องนำส่วนของลำต้นไปปักชำหรือนำเมล็ดไปเพาะใหม่ ไม้ดอกประเภทนี้ต้องการดินร่วนซุยมีอินทรียวัตถุมาก และเมื่อนำไม้ดอกประเภทนี้มาจัดสวนภาตก็ควรนำภาตไปวางไว้ในที่ๆ มีแสงแดดไม่ต่ำกว่าครึ่งวันด้วย

ตัวอย่างเช่น หลิวดอก แวมยูรา ฟ้าประดิษฐ์ ดาวเรืองจิ๋ว ยิปโซ ฯลฯ

2.2 ไม้ดอกชอบแสงรำไร

ไม้ดอกชอบแสงรำไรค่อนข้างชอบอากาศเย็นและชื้น ดังนั้นเมื่อมีการนำไม้ดอกประเภทนี้มาจัดสวนภาตก็ควรนำไปวางในที่ที่มีแสงแดดรำไรและไม่มีลมพัดแรง อาจมีการใส่ปุ๋ยละลายช้าด้วยก็ได้

ตัวอย่างเช่น แอฟริกันไวโอเล็ต กลีอกซีเนีย หน้าวัวแคระ ฯลฯ

3. ไม้ใบ

ไม้ใบมีหลายหลากชนิดซึ่งจุดเด่นจะอยู่ที่รูปร่าง สีสันท ของใบที่สวยงาม บางชนิดอาจมีลักษณะผิวใบมันวาว หรือ มีขนคล้ายกำมะหยี่

โดยทั่วไปแล้วไม้ใบสามารถแบ่งตามความต้องการแสงแดด ได้ดังนี้

3.1 ไม้ใบชอบแสงแดดจัด

ไม้ใบชอบแสงแดดจัดจะมีสีสันทของใบที่สวยงาม และมีความทนทานสูง ดังนั้นสวนภาตที่มีการนำไม้ใบชอบแสงแดดมาจัด ควรวางไว้ในที่มีแสงมากพอ และไม่ควรร้อยกว่าครึ่งวัน มิฉะนั้นใบอาจจะซีดได้ และควรรดน้ำวันละครั้ง

ตัวอย่างเช่น เฟิร์นใบมะขาม หยิกนิโกร หนวดปลาตุ๊กแคระ ผักเป็ดแดง ฯลฯ

3.2 ไม้ใบชอบแสงรำไร

ไม้ใบชอบแสงรำไรจะเป็นไม้ใบที่ค่อนข้างมีความบอบบางและชอบบริเวณที่มีความชื้น ดังนั้นสวนภาตที่มีการนำไม้ใบชอบแสงรำไรมาจัดควรนำไปวางในที่ๆ มีแสงแดดอ่อนๆ หรือพื้นที่ๆ มีการพรางแสงให้ลดลง และควรมีการรดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ

ตัวอย่างเช่น เฟิร์นกนกนารี เฟิร์นใบผักชี เฟิร์นข้าหลวงหลังลาย พรหมออสเตรเลีย ฯลฯ

4. ไม้เลื้อย

ไม้เลื้อย คือ ไม้ที่มีลักษณะลำต้นทอดยาว มักเลื้อยเกาะกับต้นไม้ใหญ่ โดยมากแล้ว ไม้เลื้อยส่วนใหญ่จะชอบแสงแดด ลักษณะของไม้เลื้อยที่เหมาะสมต่อการนำมาจัดสวนภาคควรมี รูปร่างและสีสันทนของใบและดอกที่สวยงาม

ตัวอย่างเช่น เดปกระเป่า โห่ย่า พลูต่าง ไอวี อัญชัน

5. ไม้อวบน้ำ

ไม้อวบน้ำ คือ ไม้ที่สามารถเก็บกักน้ำไว้ภายในทุกส่วน จึงมีลักษณะอวบน้ำ บริเวณลำต้นและใบจะมีลักษณะคล้ายเคลือบด้วยขี้ผึ้ง บางชนิดอาจมีหนามปกคลุมเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์

ตัวอย่างเช่น แคคตัส กุหลาบหิน ว่านหางจระเข้ ชวนชม ฯลฯ

6. ไม้หน้า

ไม้หน้า คือ ไม้ที่ต้องอาศัยน้ำในการดำรงชีวิต บางชนิดลอยอยู่ระดับผิวน้ำ บางชนิดหยั่งรากลึกลงดิน บางชนิดอยู่ในน้ำ ดังนั้นสวนสวนภาคที่มีการจำลองภาพสระน้ำอาจมีการนำไม้น้ำมาประดับตกแต่งด้วย ซึ่งจะต้องนำภาคนั้นไปวางไว้ในที่ๆ มีแสงแดดไม่ต่ำกว่าครึ่งวัน เนื่องจากไม้น้ำเกือบทุกชนิดจะชอบแสงแดด

ตัวอย่างเช่น กกร่ม กกอีลิปต์ บัวบา ลานไพลิน กระจับแก้ว ฯลฯ

7. กล้วยไม้

กล้วยไม้นั้นมีมากมายหลากหลายสายพันธุ์ ซึ่งลักษณะถิ่นอาศัยอาจเป็นแบบอิงอาศัยเกาะคาคบไม้ หรือ ขึ้นบนดิน ซึ่งกล้วยไม้เป็นไม้ดอกอีกชนิดหนึ่งที่มีความนิยมเป็นอย่างมากในการจัดสวนภาคแบบคล้ายการจัดแจกันเนื่องจากมีความสวยงามและมีอายุการใช้งานนาน โดยทั่วไปแล้วกล้วยไม้มักจะชอบแสงแดดรำไรและความชื้นสูง ดังนั้นสวนภาคที่มีการนำกล้วยไม้มาจัดนั้นควรนำไปวางในที่ๆ มีแสงแดดรำไรและพรมน้ำให้ชุ่มชื้น

ตัวอย่างเช่น หวาย แวนด้า ช้าง แคทลียา ฟาแลนนอพซิส ฯลฯ

วัสดุปลูกและวัสดุตกแต่งผิวดิน

วัสดุปลูก

หากเราทราบถึงประเภทของพรรณไม้ที่นำมาใช้ในการจัดสวนแล้วก็จะป็นง่ายต่อการเลือกวัสดุปลูกที่เหมาะสมต่อพรรณไม้เหล่านั้นด้วย

สวนภาคที่มีการนำไม้ดอก ไม้ใบประดับมาจัดสวนนั้น สามารถใช้ดินผสมที่มีขายตามท้องตลาดเป็นวัสดุปลูกได้เลย ส่วนใหญ่ดินจะมีสีค่อนข้างดำ ร่วนซุย มีเศษใบไม้ และอินทรีย์วัตถุผสมอยู่ จึงเหมาะกับการปลูกพืชต่างๆ ไป

สวนถาดที่มีการนำไม้อบน้ำมาจัดสวน จะต้องเลือกใช้วัสดุปลูกที่มีความโปร่งและร่วนซุย ระบายน้ำได้ดี ส่วนใหญ่มักจะผสมดินร่วน ทรายหยาบ ถ่านป่น เข้าด้วยกันเพื่อให้เนื้อวัสดุปลูกมีความโปร่งและระบายน้ำได้ดี

สวนถาดที่มีการนำไม้่น้ำมาจัดสวน ควรใช้ดินเหนียวที่ทำได้ทั่วไปมาเป็นวัสดุปลูกและอาจเติมปุ๋ยลงไปบ้างก็ได้

หากปลูกและจัดพรรณไม้ในถาดเสร็จแล้วก็ควรหาวัสดุมาประดับตกแต่งบริเวณผิวดินด้วย

วัสดุตกแต่งผิวดิน

วัสดุตกแต่งผิวดินนอกจากจะทำให้สวนถาดของเราดูสวยงามแล้วยังเป็นการช่วยเก็บรักษาความชื้นของสวนถาดอีกด้วย เนื่องพื้นที่ของสวนถาดนั้นมีจำกัด ดังนั้นปัจจัยด้านความชื้นจึงมีส่วนสำคัญต่อการเจริญเติบโตของพรรณไม้ในสวนถาดเป็นอย่างมาก วัสดุตกแต่งผิวดินจึงเป็นส่วนช่วยไม่ให้น้ำบริเวณผิวหน้าดินระเหยเร็ว

ทรายหยาบ จะใช้โรยปิดผิวดินชั้นแรกเพื่อกรองและไม่ให้ดินกระเด็นขึ้นมาเหนือผิวดินของถาด

กรวด มีหลากสีสััน หลายขนาด รูปร่าง ควรเลือกให้เหมาะสมกับขนาดของต้นไม้ และถาดที่ใช้จัดสวนด้วย

เม็ดดินเผา จะช่วยในการเก็บรักษาความชื้นเอาไว้ได้ดี มีน้ำหนักเบา ขนาดของเม็ดดินเผา也应该เลือกให้เหมาะสมกับขนาดของต้นไม้ และถาดที่ใช้จัดสวนด้วย

มอส จะช่วยเก็บรักษาความชื้นไว้เช่นกัน แต่การนำมอสมาตกแต่งจะเหมาะกับสวนถาดที่มีใช้พรรณไม้ที่ชอบแสงแดดรำไรเท่านั้น

ภาชนะสำหรับจัดสวนถาด

ภาชนะที่นำมาใช้ในการจัดสวนถาดมีมากมายหลายแบบ หลายขนาด ดังนั้นควรเลือกให้เหมาะกับประเภทของสวนถาดที่ใช้จัด เช่น

สวนถาดที่มีลักษณะคล้ายการจัดแจกัน สามารถเลือกใช้ภาชนะทุกรูปทรง ขึ้นกับชนิดและรูปร่างของพรรณไม้ที่นำมาใช้จัดสวนถาด

สวนถาดที่จัดแบบย่อส่วนทิวทัศน์หรือเรื่องราว ควรเลือกภาชนะที่มีลักษณะเป็นถาดหรือกระถางปากกว้าง ๆ เพื่อที่จะได้มีพื้นที่ในการจัดพรรณไม้แสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ได้เด่นชัดขึ้น

เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์

เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์หลัก ๆ ที่ใช้ในการจัดสวนถาด มี ดังนี้

1. ช้อนปลูกหรือพลั่วขนาดเล็ก สำหรับตักดินและวัสดุปลูก
2. กรรไกรตัดกิ่งไม้ สำหรับตัดแต่งรูปทรงพรรณไม้
3. มีด หรือคัตเตอร์
4. ปากคืบ สำหรับหยิบจับวัสดุตกแต่ง
5. กระบอกฉีดน้ำ สำหรับพ่นละอองน้ำให้ความชื้นแก่สวนถาด
6. วัสดุตกแต่ง เช่น ตุ๊กตา รูปปั้น สิ่งก่อสร้างจำลอง

เอกสารอ้างอิง

มัณฑุสา วัฒนพร. 2547. สวนในบ้าน เล่ม 4:การจัดสวนถาด. พิมพ์ครั้งที่ 8. บ้านและสวน, กรุงเทพฯ.

เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง การจัดสวนถาด 2

: การปฏิบัติดูแลรักษาสวนถาด และการประเมินราคา

นายพนม สุทธิศักดิ์โสภณ

อาจารย์ประจำ

โครงการจัดตั้งศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้
ทางพฤกษศาสตร์ มศว องค์กรฯ จ. นครนายก

สวนถาด คือ การจัดปลูกต้นไม้เป็นกลุ่มอยู่รวมกันในภาชนะขนาดเล็ก ให้เกิดความสวยงาม โดยใช้หลักศิลปะช่วยตกแต่ง สวนถาดต่างจาก บอนไซ คือ บอนไซ เป็นการจัดไม้ชนิดเดียวในกระถาง แต่สวนถาดใช้ต้นไม้ที่ต้นก็ได้ ไม้จำกัด และที่ชนิดก็ได้ ซึ่งต้นไม้ที่นำมาจัดสวนถาดนั้นก็ต้องการการดูแลรักษาเหมือนกับต้นไม้ทั่ว ๆ ไป แต่การดูแลรักษาจะมีความประณีตมากกว่าการปลูกต้นไม้ลงดิน หรือปลูกในกระถางตามปกติ เนื่องจากมีต้นไม้หลาย ๆ ชนิดอยู่รวมกันในพื้นที่แคบ ๆ ทำให้ต้นไม้ต่าง ๆ ที่นำมาจัดรวมไว้ในสวนถาดจะมีดิน น้ำ และธาตุอาหารพืชที่จำกัด โดยเฉพาะสวนถาดที่นำมาใช้ตกแต่งภายในอาคารสถานที่ ยังจำกัดด้วยปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตของพืช ได้แก่ แสงแดด อุณหภูมิ และความชื้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ทำการปฏิบัติดูแลรักษาสวนถาดให้ถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อรักษาความสวยงามของสวนถาดให้อยู่ได้ยาวนานที่สุด

ก่อนทำการจัดสวนถาด

- ♣ ควรเลือกต้นไม้และพันธุ์ไม้ประเภทเดียวกันมาจัดในถาด หรือตระกร้าเดียวกัน เช่น กลุ่มไม้ที่ชอบแดดจัด กลุ่มไม้ในน้ำ กลุ่มไม้ในร่ม กลุ่มกระบองเพชรหรือไม้อวบน้ำ ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจาก พันธุ์ไม้ประเภทเดียวกันจะต้องการสภาพแวดล้อมและปัจจัยในการเจริญเติบโตที่เหมือนกัน ทำให้ง่ายต่อการดูแลรักษา
- ♣ เลือกใช้เครื่องปลูกหรือดินผสม ที่มีโครงสร้างที่ดี ระบายน้ำระบายอากาศดี สะอาดปราศจากโรค และเลือกใช้เครื่องปลูกให้เหมาะสมกับพืชที่นำมาจัด เช่น แคนดิสและพืชอวบน้ำ ควรใช้ทรายเป็นส่วนผสมมากเพื่อให้ระบายน้ำได้ดี เฟิน ต้องใช้เครื่องปลูกที่เก็บรักษาความชื้นได้ดีและมีอินทรีย์วัตถุมาก ๆ เป็นต้น
- ♣ เลือกต้นไม้ที่ปราศจากโรคและแมลงศัตรู
- ♣ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ได้แก่ มีด กรรไกรตัดแต่งกิ่ง ช้อนปลูก ฯลฯ ต้องมีความสะอาด

การปฏิบัติดูแลรักษาสวนถาด

การปฏิบัติดูแลรักษาสวนถาดก็เหมือนกับการดูแลต้นไม้ทั่วไป คือ ต้องทำการให้น้ำ ใส่ปุ๋ย การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู การตัดแต่งกิ่ง ฯลฯ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับพืช ได้แก่ อุณหภูมิ แสง ความชื้น ฯลฯ โดยมีหลักที่สำคัญ คือ ต้องจัดปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ให้พอเหมาะ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป เนื่องจากต้นไม้เหล่านี้ปลูกอยู่ในภาชนะที่จำกัด ทำให้มีการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการดูแลรักษาสวนถาดจึงเป็นงานที่มีความประณีตมากกว่าการปลูกต้นไม้แบบทั่วไป โดยมีหลักการปฏิบัติดูแลรักษา ดังนี้

การให้น้ำ

น้ำที่ใช้

น้ำที่ใช้ควรเป็นน้ำสะอาดธรรมดา เช่น น้ำฝน น้ำบ่อ น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่ถ้าจำเป็นต้องใช้น้ำประปา ก็ควรเก็บพักน้ำไว้ก่อนนำไปใช้ ประมาณ 5-8 วัน หลีกเลี่ยงการใช้น้ำกระด้าง น้ำกร่อย หรือน้ำที่คาดว่าจะมีสารพิษเจือปน

วิธีการให้น้ำ

การฉีดแบบพ่นฝอย เป็นวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับสวนถาด เช่น สวนถาดขนาดเล็ก อาจใช้ฟอกกี้ฉีดพ่นก็ได้ ข้อดีของการฉีดให้น้ำแบบพ่นฝอย คือ ไม่ทำให้หน้าดินแน่น ไม่ทำให้ผิวของสวนถาดชื้น พืชได้รับน้ำในปริมาณที่พอดี นอกจากนี้ยังสามารถล้างฝุ่นละอองที่ติดตามใบ ลำต้น และส่วนอื่น ๆ ของพืชในสวนถาดได้

เวลาและความถี่ในการให้น้ำ

เวลาที่ควรให้น้ำแก่สวนถาด คือ ในช่วงเช้าที่อากาศยังไม่ร้อนเพียงวันละครั้ง และไม่ควรให้น้ำในช่วงเวลาที่แดดจัด หรือช่วงที่สวนถาดโดนแดดจัดมาเป็นเวลานาน ๆ เพราะจะทำให้ให้น้ำที่ติดอยู่บนผิวใบร้อนขึ้น เนื่องจากการถูกแสงแดดจัด ส่งผลทำให้ผิวใบของพืชเกิดอาการตายหนึ่งหรือไหม้ได้

ปริมาณน้ำ

ปริมาณน้ำที่ให้แก่สวนถาดนั้น ควรพิจารณาจากกลุ่มพืชที่ใช้จัด เช่น พืชทนแล้งพวกแคคตัสหรือไม้อวบน้ำที่ต้องการน้ำน้อย พืชน้ำ ที่ต้องปลูกในสภาพที่มีน้ำจะต้องการน้ำมาก ซึ่งจะปล่อยให้แห้งไม่ได้ พืชกลุ่มมอสหรือเฟิน ที่ต้องการความชื้นสูงอาจต้องให้น้ำพอสัมชื้นตลอดเวลา เพื่อให้ความชื้นในดินและในอากาศเพียงพอ ดังนั้นปริมาณน้ำที่ให้แก่พืชในสวนถาดจึงต้องพิจารณาจากกลุ่มของพืชที่ใช้จัด โดยให้น้ำในปริมาณที่พอเพียงกับความต้องการของพืช นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาจากสภาพแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ช่วงที่มีแสงมากต้องให้น้ำในปริมาณที่มากกว่าช่วงที่มีแสงน้อย เนื่องจากความร้อนทำให้การน้ำระเหยออกไปจากถาดได้เร็วขึ้น

แสง

แสงแดด เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับพืชในการสังเคราะห์แสง เพื่อสร้างอาหารไปใช้ในการดำรงชีวิต สวนถาดจึงต้องจัดวางในที่ที่มีปริมาณแสงเพียงพอต่อความต้องการของพืช เช่น การจัดวางสวนถาดตกแต่งในอาคารบ้านเรือน ต้องหมั่นนำออกมาวางเพื่อรับแสงข้างนอกบ้าง หรืออาจให้แสงโดยใช้แสงจากหลอดไฟฟ้าช่วยก็ได้

การใส่ปุ๋ย

การให้ปุ๋ยแก่พืชที่จัดอยู่ในสวนถาดนั้น ต้องควบคุมปริมาณให้มีความเหมาะสม เนื่องจากการนำเอาพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มาจัดเป็นองค์ประกอบของสวนถาด ที่จำกัดด้วยพื้นที่ ดิน และธาตุอาหาร ทำให้รากพืชถูกจำกัดขอบเขตในการดูดน้ำและธาตุอาหารไปด้วย ฉะนั้นการให้ปุ๋ยจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง แม้ว่าดินที่ใช้จัดสวนถาดจะเป็นดินที่มีคุณสมบัติอย่างดีก็ตาม โดยปริมาณปุ๋ยที่ให้มากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับชนิดและอายุของพืช ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนแล้ว การให้ปุ๋ยแก่ต้นไม้ที่ปลูกในสวนถาด ควรใส่ปุ๋ยคอก หรือหากใช้ปุ๋ยเคมีก็ควรเป็นปุ๋ยเคมีประเภทปุ๋ยละลายช้าจะดีกว่า เช่น ออสโมโคท ฯลฯ โดยข้อดีของปุ๋ยละลายช้า คือ ทำให้ลดการสูญเสียปุ๋ย ทำให้พืชได้รับธาตุอาหารอย่างสม่ำเสมอ ป้องกันไม่ให้พืชดูดซับธาตุอาหารธาตุใดธาตุหนึ่งเกินความจำเป็น โดยเฉพาะไนโตรเจน (N) และโพแทสเซียม (K) และลดปัญหาการดูดความชื้นของปุ๋ย นอกจากนี้ยังอาจต้องให้ปุ๋ยทางใบเพิ่มเติมในบางครั้ง เพื่อให้ธาตุอาหารเสริมแก่พืชด้วย

การป้องกันกำจัดโรคและแมลง

ปัญหาเรื่องโรคและแมลงของสวนถาดนั้นมีน้อยมากหรืออาจจะไม่มีเลย หากเราได้ดำเนินการในขั้นตอนอย่างประณีต เริ่มตั้งแต่การผสมดินใช้จัดสวนถาดมาเป็นอย่างดี คือ ผสมดินให้มีโครงสร้างที่ดี เลือกใช้ส่วนผสมที่สะอาดปราศจากโรค มีระบบการระบายน้ำและอากาศดี ก็จะช่วยลดปัญหาเรื่องโรคและแมลงไปได้มากแล้ว ต่อมาก็คือการจัดวางเพื่อแสดงในที่ต่าง ๆ ก็ควรเลือกสถานที่จัดหรือมุมที่ได้รับแสงแดดที่พอดี อากาศถ่ายเทได้สะดวก และสุดท้ายหากยังพบว่ามียุงหรือแมลงรบกวนอยู่ ก็ต้องใช้วิธีการฉีดพ่นด้วยสารสกัดหรือสารหมักชีวภาพต่าง ๆ ซึ่งมีคุณสมบัติต่อการป้องกันและกำจัดโรคแมลงที่มาจากธรรมชาติ เพื่อไม่ให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น สารสกัดสะเดา น้ำหมัก EM เป็นต้น และไม่แนะนำให้ใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงกับสวนถาด

การจัดทรงต้นและตัดแต่งกิ่ง

ต้นไม้ที่อยู่ในสวนถาด เมื่อเลี้ยงไปนาน ๆ โดยที่ไม่ทำการตัดแต่งกิ่งหรือจัดรูปทรงต้นใหม่เลย ก็จะทำให้เจริญเติบโตจนเสียรูปทรงเดิมไป โดยเฉพาะไม้บอนไซทั้งหลาย ที่เป็นองค์ประกอบของสวนถาด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำการจัดรูปทรงต้นและตัดแต่งกิ่งอยู่เสมอ ๆ เพื่อรักษารูปทรงที่ต้องการไว้

การเปลี่ยนดินปลูก

เมื่อปลูกเลี้ยงต้นไม้ในสวนถาดไปนาน ๆ จะทำให้ดินเก่านั้นย่อยสลายทำให้อัดตัวกันแน่น ทำให้การระบายน้ำและการถ่ายเทอากาศไม่ดี ส่งผลทำให้ต้นไม้ในถาดไม่สมบูรณ์สวยงาม และอ่อนแอต่อการทำลายของโรคและแมลงศัตรู ดังนั้นจึงต้องทำการเปลี่ยนถ่ายเอาดินเก่าออกไป แล้วนำดินใหม่ใส่ลงไปแทน จากนั้นทำการจัดองค์ประกอบใหม่ให้เหมือนเดิมก็เป็นอันเสร็จสิ้น ซึ่งระยะเวลาหรือช่วงเวลาที่ควรเปลี่ยนดินนั้น ให้พิจารณาตามสภาพความสมบูรณ์ของต้นไม้และสภาพดินในสวนถาดเอง เนื่องจากมีการใช้ดินผสมและการดูแลรักษาที่แตกต่างกัน

การประเมินราคาสวนถาดอย่างง่าย

การประเมินราคาสวนถาด หมายถึง การคิดคำนวณหาค่าใช้จ่ายทั้งหมดของการจัดสวนถาด 1 ถาด บวกด้วยกำไร 10 เปอร์เซ็นต์ ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ราคาประเมินสวนถาด = ค่าใช้จ่ายทั้งหมด + กำไร 10 % ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

หมายเหตุ

- ค่าใช้จ่ายทั้งหมด ได้แก่ ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าเครื่องมือ และค่าความคิด (Idea)

ตัวอย่างการประเมินสวนถาด 1 ถาด

1. ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าถาด+ดินผสม+หิน+ต้นไม้+เขามอ+ของประดับสวน+มอสส์+ทราย
สี = 400 บาท

2. ค่าเครื่องมือ จะคิดค่าเครื่องมือ 10 % ของค่าวัสดุอุปกรณ์ = 40 บาท

3. ค่าแบบหรือค่าความคิด (Idea) + ค่าแรง + ค่าเวลาของผู้จัดทำสวนถาดโดยไม่คิดค่าเขียนแปลนจะคิดเท่ากับค่าวัสดุอุปกรณ์ = 400 บาท

4. รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด = ข้อ 1+ข้อ 2+ข้อ 3 = 400+40+400 = 840 บาท

5. ค่ากำไร 10 % ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด = 84 บาท

6. ราคาประเมินสวนถาดนี้ (ข้อ 4+ข้อ 5) คือ 840 + 84 = 924 บาท

เอกสารอ้างอิง

ธนิตย์ เสนีชัย. 2547. การจัดสวนถาด แบบทันสมัย. The knowledge center, เชียงใหม่.
มัณฑุสา วัฒนพร. 2547. สวนในบ้าน เล่ม 4 : การจัดสวนถาด. พิมพ์ครั้งที่ 8. บ้านและ
สวน, กรุงเทพฯ.